

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK
WYDZIAŁ HISTORII I NAUK SPOŁECZNYCH
PRACE KOMISJI ARCHEOLOGICZNEJ
TOM 31

Andrzej Kowalczyk

Naczynia kamionkowe z Poznania
w późnym średniowieczu
i czasach nowożytnych

Poznań 2014

WYDAWNICTWO POZNAŃSKIEGO TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK

Spis treści

Uwagi wstępne.....	9
Metody opracowywania ceramiki kamionkowej.....	13
Zarys badań kamionki europejskiej i przegląd najważniejsze literatury.....	15
I. Ośrodki i regiony produkcyjne oraz przedstawienie naczyń z Poznania.....	17
1. Kamionka nadreńska.....	17
1) Akwizgran/Raeren.....	18
2) Frechen/Kolonia.....	19
3) Siegburg.....	20
2. Kamionka westerwaldzka.....	23
3. Kamionka z południowej Dolnej Saksonii.....	25
4. Kamionka z północnej Hesji.....	27
1) Großalmerode.....	27
5. Kamionka zachodniosaksońska.....	28
1) Waldenburg.....	30
6. Kamionka Böttgera.....	33
7. Kamionka ze wschodniej Saksonii-Anhalt.....	34
1) Bad Schmiedeberg.....	35
8. Kamionka łżycka.....	36
1) Grupa Falkego.....	37
2) Mużaków.....	38
3) Trzebiel.....	40
9. Kamionka dolnośląska.....	43
1) Bolesławiec.....	43
10. Inne.....	47
1) XVIII-wieczne butelki kamionkowe.....	47
2) Miniaturowe garnki o nieokreślonym miejscu produkcji.....	50
II. Charakterystyka miejsc badanych wykopaliskowo i materiałów źródłowych.....	51
1. Miasto w obrębie średniowiecznych murów miejskich.....	51
1) Brama Wrocławska.....	53
2) Ulica Dominikańska 6.....	53
3) Ulica Dominikańska 9.....	56

4) Ulica Garbary 75/77	56
5) Góra Przemysła	58
6) Ulica Kramarska	59
7) Ulica Masztalarska 3-5	60
8) Ulica Paderewskiego	62
9) Pałac Górków	63
10) Plac Kolegiacki	63
11) Stary Rynek	64
12) Ulica Szewska 5/6	66
13) Ulica Szewska 17/18	67
14) Ulica Szkolna	68
15) Ulica Wielka 11-12	69
16) Ulica Wodna 13/wykop wodociagowy	70
17) Ulica Wroniecka 9	72
18) Ulica Wroniecka 10-12	73
19) Ulica Żydowska 21	75
20) Ulica Żydowska	76
2. Chwaliszewo	76
1) Ulica Chwaliszewo 69	77
3. Ostrów Tumski	77
1) Akademia Lubrańskiego	78
2) Ulica Lubrańskiego 1	79
3) Katedra	80
4) Ogród Arcybiskupi	80
5) Ostrów Tumski 3	81
6) Ostrów Tumski 9/10	81
7) Ostrów Tumski 13	82
8) Ostrów Tumski 17	83
9) Ulica Posadzego 2	84
10) Ulica Posadzego 5	84
11) Ulica Wieżowa 2-4	85
4. Śródka	86
1) Ostrówek - most Cybiński	87
2) Śródka - badania Pracowni Archeologiczno-Konserwatorskiej z lat 1994-2001	88
5. Miasto po lewej stronie Warty poza murami miejskimi	90
1) Brama Chwaliszewska	90
2) Ulica Grobla 29a	93
3) Ulica Krysiwicza 2	94
4) Święty Wojciech	95
5) Ulica Szyperska 21/22	96
6) Ulica Za Bramką	102
III. Analiza technologiczna ceramiki kamionkowej	105
1. Przygotowanie gliny	105
2. Toczenie wyrobów	107
3. Zdobnictwo	108
1) Ryte bądź modelowane linie poziome	108
2) Ryte bądź modelowane linie ukośne	108
3) Odcisnięte radełkiem figury geometryczne	109
4) Odcisnięte radełkiem zygzaki	109
5) Ornament geometryczny	110
6) Ornament antropomorficzny	110
7) Ornament zoomorficzny	110
8) Ornament roślinny	111
9) Nakładki herbowe	111
10) Nakładki antropomorficzne	111
11) Nakładki zoomorficzne	112

12) Nakładki roślinne	112
13) Listwa plastyczna	113
14) Motyw sieciowy	113
15) Napisy	113
16) Kanelury	114
17) Zdobienie farbami, angobami	114
4. Szkliwo	116
5. Wypał	117
6. Analiza powierzchni wewnętrznej i zewnętrznej naczyń	120
IV. Analizy fizykochemiczne wybranych materiałów	123
1. Badania mikroskopowe	124
1) Zakres badań	124
2) Wyniki	124
2. Badania chemiczne	128
1) Procedury	128
2) Badania	129
3) Wyniki (tab. 2)	129
3. Badanie nasiąkliwości	135
1) Metoda badań	135
2) Wyniki (por. katalog nasiąkliwości na płycie CD)	136
V. Rodzaje i funkcje pojemników kamionkowych odnotowanych w Poznaniu	139
1. Naczynia stołowe	143
1) Dzbany	143
2) Kubki/pucharki	145
3) Kufle	146
4) Snelle	146
2. Naczynia do podawania i przenoszenia płynów	146
3. Naczynia do przechowywania płynów, pokarmów i różnego przeznaczenia	147
1) Butelki	148
2) Dzbany	148
3) Miniaturowe garnki	149
4) Naczynia kolbowate	149
5) Puszki/puzderka	150
4. Pokrywki	150
VI. Użytkowanie naczyń kamionkowych w świetle źródeł z epoki	153
1. Zawartość naczyń kamionkowych wyeksplorowanych archeologicznie	153
2. Ikonografia	155
3. Źródła pisane	170
VII. Próba określenia statusu społecznego użytkowników kamionki	173
1. Dyspersja pozyskanej archeologicznie kamionki w ujęciu chronologicznym	174
2. Kamionka z poszczególnych badanych miejsc a dawni ich mieszkańcy	179
1) Patrycjat	180
2) Pospółstwo – średniozamożni rzemieślnicy i drobni kupcy	180
3) Plebs – czeladnicy, robotnicy, służba, żebracy i margines społeczny	180
4) Kler	180
a) Zakonnicy	181
b) Księża	181
5) Żydzi	182
6) Pozostali użytkownicy kamionki o nieznanym statusie społecznym	182
3. Ceramika kamionkowa w inwentarzach mieszczan poznańskich	183
4. Wartość wyrobów	185

5. Zmiany upodobań i preferencje mieszkańców Poznania w odniesieniu do form naczyń i zwyczajów panujących w poszczególnych wiekach.	187
VIII. Czynniki wpływające na obecność w Poznaniu kamionki z poszczególnych ośrodków garn-carskich	189
1. Miasta śląskie.	189
2. Miasta nadmorskie.	191
3. Inne miasta niemieckie	191
4. Podsumowanie.	192
IX. Kamionka z Poznania na tle innych znalezisk z terenu dzisiejszej Polski	195
Zakończenie.	207
Wykaz skrótów	209
Bibliografia	210
Stoneware from Poznań in the late Middle Ages and in Modern Age (Summary)	221
Tablice	227
Fotografie wybranych okazów	247
Płyta CD	
Kwestionariusz głównych cech ceramiki kamionkowej zawartej w katalogu	
Katalog ceramiki kamionkowej	
Katalog kamionki z inwentarzy mieszczan poznańskich z XVI-XVIII w.	
Załącznik nr 1. Analiza pierwiastków (wykonała dr J. Wybieralska)	
Załącznik nr 2. Nasiąkliwość	
Załącznik nr 3. Fajki kamionkowe	